

# Düşünce,

# Din veya İnanç Özgürlüğü

# Hakkı Nedir?

## Kapsamı ve Sınırları



İÖG- İnanç Özgürlüğü Girişimi

# Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkı Nedir?

## Kapsamı ve Sınırları

### Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 9:

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel olarak ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.

# Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkı Nedir?

## Kapsamı ve Sınırları



İÖG - İnanç Özgürlüğü Girişimi

---

## Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkı Nedir? Kapsamı ve Sınırları



İÖG - İnanç Özgürlüğü Girişimi Yayınıdır.

İÖG- İnanç Özgürlüğü Girişimi Türkiye’de herkes için düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün korunmasını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Daha fazla bilgi için websitesini ziyaret edebilirsiniz.

[www.inancozgurlugugirisimi.com](http://www.inancozgurlugugirisimi.com)

**İçerik:** Mine Yıldırım

**Kapak:** GDK Grafik

**Basım:** Anadolu Ofset Tel: (0212) 567 89 92 - 93

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit.

No: 81/87 Topkapı, İstanbul Türkiye

**1. Basım:** Mayıs 2012

---

## **İçindekiler**

1. Giriş / **4**
  2. Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkının Kapsamı Nedir? / **5**
  3. Din veya İnanç Özgürlüğü Ne Zaman Sınırlanabilir? / **13**
  4. Bazı Önemli Kesişim Noktaları / **19**
-

## 1. Giriş

Günümüzde, farklı din veya inançlara mensup veya herhangi bir dine inanmayan pek çok kişi ve grubun, düşünce, vicdan, din veya inanç hakkına dayanarak çeşitli taleplerini dile getirdiklerini görüyoruz. Bu bağlamda Din Kültürü Ahlak Bilgisi dersleri, başörtüsü, Diyanet - Devlet ilişkisi, din görevlisi yetiştirme, ibadet yeri açma, dini öğretim ve yayma ve vicdani ret gibi konular sürekli olarak Türkiye'nin gündeminde yer almaya devam ediyor.

Elinizdeki kitapçık uluslararası hukuka göre düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü hakkının kapsamı ve meşru sınırlamaları hakkında bilgi vermektedir. Amaç, düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü hakkıyla ilgili konuları düşünürken veya değerlendirirken bunlarla ilgili hukuki standartların göz önünde bulundurulmasıyla değerlendirilmesine katkı sağlamaktır.

## **2. Düşünce, Din veya İnanç Özgürlüğü Hakkının Kapsamı Nedir?**

Din veya inanç özgürlüğü hakkı, inançlı bireyler ve dini topluluklar için olduğu kadar, inanmayanlar veya dinle ilgilenmeyenler için de değerli bir haktır. Birçok ülkenin anayasasında korunduğu gibi, uluslararası insan hakları sözleşmelerinde de temel bir hak olarak güvence altına alınmıştır.

Din veya inanç özgürlüğü hakkının, temel bir hak olduğu konusunda anlaşma sağlamak nispeten kolaydır. Öte yandan bu hakkın kapsamı, yani neleri içerdiği, konusunda uzlaşma sağlamak son derece zordur. Bu konuda uzlaşma sağlamanın zorluğu Birleşmiş Milletler Şemsiyesi altında yapılması kararlaştırılan “Her Türlü Dini Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Uluslararası Sözleşme”nin hala yapılamamış olmasında da açıkça görülmektedir.

Peki, ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (Sözleşme) göre düşünce, vicdan, din

veya inanç özgürlüğü tam olarak neyi korumaktadır?  
Sözleşme'nin 9. Maddesi şöyle der:

*1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel olarak ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.*

*2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.*

Bu hakkın bazı önemli unsurlarına bakalım:

**Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü herkesin hakkıdır.** Dolayısıyla bir ülkede yaşayanlar arasında, bu hakkın kullanımı açısından vatandaş veya yabancı ayrımı yapılamaz. Devletler bu hakkı, ülkelerinde bulunan herkes için koruma yükümlülüğüne sahiptir.

Din ve inanç özgürlüğü sadece semavi dinlere inananları korumaz. **Geleneksel dinlere, yeni din ve inançlara bağlı veya ateizm ve agnostikliği benimseyen kişileri de korur.** Yine de, her "inanç" Madde



9 kapsamı içinde değildir, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre inancın, "belirli bir düzeyde inandırıcılığı, ciddiyeti, bağı ve önemi" olmalıdır.<sup>1</sup>

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı, devlet in-doktrinasyonunu veya düşünce özgürlüğüne müda-hale anlamına gelebilecek türde zorlamayı **kesin** olarak yasaklar. **Hiç kimse bir dine veya dilediği inanca sahip olma özgürlüğünü zedeleyecek bir zorlamaya maruz bırakılamaz.**

**Kişi din veya inancını açıklamaya zorlanamaz.** Gerek devlet kurum ve görevlilerinin, gerekse üçün-cü kişilerin din veya inancı açıklamaya zorlayacak uygulamaları, din veya inanç özgürlüğü hakkına aykırıdır.

Türkiye'den kaynaklanan bir davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devletin kimlik veya nüfus kayıtlarında kişilerin dini inançlarını kaydetmesini "dini açıklamaya zorlama" olarak değerlendirerek Madde 9'un ihlal edildiğine karar vermiştir.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> AİHM, Campell ve Cosans Birleşik Krallık Davası, (Seri A) No. 48 (1982), ¶. 36.

<sup>2</sup> AİHM, Sinan Işık Türkiye Davası, No. 21924/05, 02.02.2010.

**Kişiler herhangi bir din veya inancı benimseme, değiştirme veya kabul etmeme hakkına sahiptir. Bu hak sınırlanamaz.**

**Kişinin kendi dinini veya inancını yayma hakkı da din ve inanç özgürlüğü hakkı kapsamındadır.** Yehova'nın Şahidi olan bir kişinin komşusuna yönelik ısrarlı dini yayma çabalarından ötürü cezalandırılması üzerine Yunanistan'a karşı açılan davada AİHM, Yunanistan'ın Madde 9'u ihlal ettiğine hükmetmiştir. Başvurucunun dinini yaymasının engellenmesi için önemli bir sosyal neden olmamasını dikkate almıştır.

Öte yandan, AİHM dini yayma hakkını tanıırken,<sup>3</sup> **bazı sınırları** olduğunu da belirtmiştir. Örneğin, inancını yayan kişinin, statüsü gereği karşısındaki kişi üzerinde hiyerarşik olarak üst konumda bulunması nedeniyle (asker as üs ilişkisi, öğretmen-öğrenci ilişkisi vb.) kişilerin baskı hissedebileceği durumlarda dini yayma hakkı kısıtlanabilir.<sup>4</sup> Birleşmiş Milletler Din veya İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü'ne göre, gerek devlet gerekse başkaları tarafından zorlama yoluyla din değiştirilmesi uluslararası

---

<sup>3</sup> AİHM, Kokkinakis Yunanistan Davası, No. 14307/88, 25.05.1993.

<sup>4</sup> AİHM, Larissis Yunanistan Davası, No. 23372/94, 24.02.1998.

hukuk tarafından kesin olarak yasaklanmıştır. Bu tür davranışlar ulusal ceza hukukunun konusu haline gelir. Öte yandan, misyonerlik faaliyeti, din ve inancın meşru bir ifadesi (dışa vurumu) olarak kabul edilir ve bu nedenle BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) Madde 18'in ve başka ilgili uluslararası insan hakları sözleşmelerinin koruma kapsamı içinde yer alır.<sup>5</sup>

**Herhangi bir din veya inancın meşru olup olmadığına karar vermek devletin tarafsızlık yükümlülüğüyle bağdaşmaz.** Moldova Metropolit Kilisesi'nden ayrılmak isteyen Besarabya Metropolit Kilisesi'nin, devlet yetkilileri tarafından tanınmaması üzerine Besarabya Metropolit Kilisesi'nde dini görevleri olan bazı kişilerin, söz konusu tanınma olmadan dinlerinin gereklerini yerine getirememeleri üzerine AİHM'ye yaptıkları başvuru üzerine AİHM, Moldova'daki yasalara göre, Besarabya Metropolit Kilisesi'nin, dini törenlerini yerine getiremeyeceğini, üyelerinin dinlerini uygulayamayacaklarını, tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için varlıklarının hukuki korumadan yararlanamayacağını göz önünde bulundurarak Madde 9'un ihlal edildiğine karar vermiştir.<sup>6</sup>

---

<sup>5</sup> BM Din veya İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü Derlemesi, 67.

<sup>6</sup> AİHM, Besarabya Metropolit Kilisesi ve diğerleri Moldova Davası, Başvuru No. 45701/99, 13.12.2001.

**Kişiler, din ve inançlarını ibadet, öğretim, uygulama ve törenler aracılığıyla, tek başlarına ya da birlikte, kamuya açık alanlarda veya özel alanlarda dışavurma hakkına sahiptir.** Bu hak çok kapsamlıdır ve ancak belirli koşullar altında sınırlanabilir.

MŞHS'ni yorumlama konusunda yetkili olan İnsan Hakları Komitesi'ne (İHK) göre ibadet kavramı, inancıcı doğrudan açıklamaya yönelik ayinler ve törenler ile bu tip eylemlerin bir parçasını oluşturan ibadet yerleri inşa etme, törensel objelerin kullanılması, sembollerin teşhiri, tatillere ve dinlenme günlerine uyulmasını da içermektedir.<sup>7</sup>

Din veya inancın gereklerinin uygulanması sadece törenleri değil aynı zamanda, beslenme ile ilgili belirli adetleri, belirli kıyafetlerin giyilmesi veya başörtü takılmasını, hayatın belirli aşamalarıyla ilgili törenlere katılmayı, özellikle belirli bir grubun bulunduğu belirli bir dili konuşmayı da içerebilir.<sup>8</sup>

Askerlik hizmetine vicdani ret de din veya inanç özgürlüğünün koruma kapsamına girmektedir. Yine İHK'ya göre öldürücü silah kullanma zorunluluğu-

---

<sup>7</sup> İHK, BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Madde 18 üzerine Genel Yorum No. 22.

<sup>8</sup> *Id.*

nun, inanç özgürlüğü ve dini veya inancı açıklama hakkıyla ciddi şekilde çatışması durumunda MSHS'nin 18. Maddesinin vicdani ret hakkına yer verdiği düşünülebilir. Bu hak, yasalarda tanınıyor ise, vicdani retçilerin inançları arasında ayırım yapılmadan uygulanmalıdır.<sup>9</sup> Yani bir kişinin hangi dine mensup olduğu uygulamada farklılığa yol açmamalıdır. Kısa bir süre önce alınan Bayatyan kararıyla, AİHM de askerlik hizmetine vicdani reddi, din ve inanç özgürlüğünün kapsamı içinde olduğunu kabul etmiştir.<sup>10</sup>

Birleşmiş Milletler Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildiri,<sup>11</sup> din veya inanç özgürlüğünün kapsamındaki bazı hakları şöyle sıralar:

a) Bir din veya inanç ile bağlantılı olarak, ibadet etme veya toplanma, ve bu amaç için gerekli yerleri kurma ve kullanma;

b) Gerekli vakıf veya insancıl amaçlı kurumlar kurma ve bunları işletme;

---

<sup>9</sup> *Id.*

<sup>10</sup> AİHM, Bayatyan Ermenistan Davası, No. 23459/03, 07.07.2011.

<sup>11</sup> BM Din veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildiri (1981), Madde 6.

- c) Bir dinin veya inancın törenlerine veya geleneklerine ilişkin gerekli araçları ve materyalleri yeterli ölçüde yapma, alma ve kullanma;
- d) Bu alanla ilgili yayınları hazırlama, yayınlama ve dağıtma;
- e) Bir din veya inancın öğretimini, bu amaçlar için uygun yerlerde gerçekleştirme;
- f) Bireylerden ve kurumlardan gönüllü mali yardımda bulunmalarını isteme ve bu yardımı alma;
- g) Bir dinin veya inancın gerekleri ve standartları bakımından uygun olan liderleri yetiştirme, atama, seçme ve yerini alacak olanı belirleme;
- h) Bir kimsenin, dininin veya inancının kurallarına uygun olarak dinlenme günlerine, bayram tatillerine ve törenlerine uygun davranma;
- i) Ulusal ve uluslararası düzeyde, din ve inanç konularında bireyler ve topluluklarla iletişim kurma ve sürdürme;

### 3. Din veya İnanç Özgürlüğü Ne Zaman Sınırlanabilir?

Düşünce, vicdan veya dine sahip olma hakkı sınırlanamaz ise de, din veya inancın dışı vurumu veya açıklanması sınırsız bir hak değildir. **Ancak bu hak belirli koşullar altında** sınırlandırılabilir. Peki din veya inanç özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların hukuken kabul edilebilir olup olmadığına nasıl karar verilir?

AİHS sınırlamalarla ilgili olarak şu kurala yer verir (Madde 9 paragraf 2):

*Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.*

O halde, din veya inanç özgürlüğünün açıklanma hakkı keyfi bir şekilde sınırlanamaz. Aksine sınırlamalar aşağıdaki koşullara uygun olmalıdır:

1. yasayla öngörülmelidir (yasa öngörülebilir ve anlaşılır olmalıdır)
2. Madde 9 ikinci paragrafta belirtilen meşru amaçlardan birini gütmelidir,
3. sınırlama demokratik bir toplumda gerekli görülmelidir,
4. sınırlama ayrımcı bir şekilde uygulanmamalıdır.

### *Bazı Örnekler*

Sınırlamaları soyut örnekler üzerine uygulamak pek mümkün olmadığı için aşağıda bazı gerçek örneklerle yer vererek sınırlamaları anlamaya çalışalım:

Dini inancından ötürü türban takması gerektiğini söyleyen ve bu nedenle motosiklet kullanırken koruyucu kask takmadığı için ceza alan bir kişi Madde 9 kapsamında AİHM'ye başvuruda bulunmuştur.<sup>12</sup> Fakat bu müdahale başvurusunun sağlığının korunması amacıyla yapıldığı Madde 9'un ihlal edilmediğine karar verilmiştir.

---

<sup>12</sup> AİHK, X Birleşik Krallık Davası, No: 7992/77, 12.07.1978.



Yehova Şahitleri inancına sahip olan ve Yunan yetkililerinden izin almadan dini tören ve toplantılar için bir ibadet yeri açtıkları için mahkum olan başvuruçular Madde 9'un ihlal edildiği iddiasında bulunmuştur. AİHM, devletlerin, görünüşte dini hedefler güden bir hareket ya da derneğin halka zarar verecek türden faaliyetler sürdürüp sürdürmediğini denetleme hakkına sahip olduğunu kabul etmiştir. Öte yandan, Yehova Şahitleri'nin Yunanistan'daki yasalara göre "tanınmış din" tanımına girdiğini hatırlatarak, Mahkeme, başvuruçuların mahkumiyetinin "demokratik bir toplumda gerekli" olmadığına karar vermiş ve Yunanistan'ın Madde 9'u ihlal ettiğine karar vermiştir.<sup>13</sup>

Bulgaristan'daki Müslüman topluluk tarafından müftü seçilen başvuruçuların, görevlerine keyfi bir şekilde son verilmesine ilişkin davada AİHM, öncelikle cemaat faaliyetlerine katılmanın dini açıklama özgürlüğü kapsamına girdiğini belirtmiştir.<sup>14</sup> Kararda, dini toplulukların geleneksel olarak, örgütlenen yapılar oldukları göz önünde bulundurulmuş ve dini toplulukların örgütlenmesi söz konusu olduğunda

---

<sup>13</sup> AİHM, Manoussakis ve diğeri Yunanistan Davası, No. 18748/91, 26.09.1996.

<sup>14</sup> AİHM, Hassan ve Chaush Bulgaristan Davası, No.30985/96, 30.10.1999.

Madde 9'un, örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen Madde 11 ışığında yorumlanması gerektiği söylenmiştir. Buna göre, dini toplulukların keyfi devlet müdahalesine uğramadan faaliyetlerini barışçıl bir şekilde sürdürmeyi bekleme hakkı vardır. Ayrıca bu toplulukların iç işlerinde özgür olarak var olmalarının, demokratik çoğulculuk ilkesinin ve dolayısıyla Madde 9 kapsamındaki korumanın merkezinde yer aldığına hükmetmiştir. AİHM, devletin, yasal dayanak olmaksızın dini topluluğun iç örgütlenmesine müdahale etmesinin Madde 9'u ihlal ettiğine karar vermiştir.<sup>15</sup>

Başka bir davada ise, bir ilkokul öğretmeninin çalıştığı okulda başörtüsü ile derslere girmesi üzerine, okul yönetimi mesleki faaliyetler içerisinde başörtüsü takılmasını, "devlet okullarında tarafsızlık" ilkesiyle bağdaşmadığını ifade ederek yasaklamıştır. AİHM, başvurucunun bir kamu okulunda çalıştığı için öğrenciler karşısında devleti temsil ettiğini (yani devletin egemenlik yetkisini kullandığını), başörtüsü takılması halinde bu durumun diğer öğrencilerin dini hislerini rencide edebileceğini ve okulda dinsel tarafsızlık ilkesine zarar vereceğini belirtmiştir. Bu noktada, başvurucunun 4 ile 8 yaşındaki öğrencilere ders vermesini, başörtüsünün "güçlü dış sembol"

---

<sup>15</sup> *Id.*

olmasını ve bu yaştaki öğrencilerin kolayca etkile-  
nebilir bir çağda olmasını da dikkate almıştır. Sonuç  
olarak, öğretim faaliyetlerinde başörtüsü takma  
yasağının başkalarının hak ve özgürlüklerinin, kamu  
güvenliğinin ve kamu düzeninin korunması amacıyla  
orantılı ve demokratik bir toplumda gerekli bir  
tedbir olduğu yönünde karar vererek söz konusu  
başvuruyu kabul etmemiştir.<sup>16</sup>

---

<sup>16</sup> AiHM, Dahlab İsviçre Davası, No. 42393/98, 15.01.2001.



#### 4. Bazı Önemli Kesişim Noktaları

Din veya inanç özgürlüğünün başka hak ve özgürlüklerle kesiştiği durumlar olabilir. Kesişim durumlarında söz konusu hukuki mesele hem din ve inanç özgürlüğü hem de başka bir temel hakla ilgili bileşenleri içerir. Bu durumlarda hukuki değerlendirme daha karmaşık olacak ve bir dengeleme yapılması gerekecektir.

##### *Din veya İnanç Özgürlüğü ve Ayrımcılık Yasağı*

AİHS Madde 14, Sözleşme’de güvence altına alınan haklardan yararlanmanın, başka nedenlerin yanı sıra, dinsel aidiyet temelinde de ayrımcılık yapılmadan sağlanmasını öngörür. BM Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü din özgürlüğü hakkı ve bir azınlığa ait olma hakkı ihlal edildiğinde, bu ihlalin sadece birden fazla suç olmadığını, bu ikisinin birleşiminin, daha ciddi yeni bir suç ortaya çıkardığına dikkat çeker.<sup>17</sup>

---

<sup>17</sup> BM Din veya İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü Derlemesi, 111.

## *Din ve İnanç Özgürlüğü ve İfade Özgürlüğü*

Her insan ifade özgürlüğüne hakkına sahiptir. AİHS Madde 10, ifade özgürlüğünü güvence altına alır. Bu hak **ancak, yasayla ve gerekli olduğu takdirde, başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için belirli koşullar altında sınırlanabilen** temel bir insan hakkıdır.

Dinsel topluluklar dogmalarına ve uygulamalarına yönelik eleştirilerin hedefi oldukları gibi topluluklarına yönelik aşağılayıcı, ayrımcılığa, nefrete ve şiddette yöneltilen ifadelerin hedefi de olabilmektedir. Din veya inanç özgürlüğü kadar ifade özgürlüğü de temel bir insan hakkıdır. **Herhangi bir din veya inanca bağlı kişilere karşı bir ifade:**

- uluslararası hukuk açısından bir suç olabilir,
- suç ise, ceza mahkemesinin veya sulh mahkemesinde bir davanın konusu olabilir,
- veya, ne ceza ne de sulh mahkemesinin konusu olmadan, sadece hoşgörüsüzlük açısından kaygı verici ifadeler olabilir.

**Bunlar arasında ayırım yapmak gerekir.<sup>18</sup>**

Gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta insan hakları hukukunun dinleri değil, bireyleri koru-

---

<sup>18</sup> *Id.*

yor olmasıdır. Dolayısıyla din veya inançların eleştirilmeme hakkı yoktur. İfade özgürlüğü dinsel grupların içindeki azınlıklar için olduğu kadar dinlere karşı eleştirel yaklaşan kişiler açısından da önemli bir haktır.

### *Din ve İnanç Özgürlüğü ve Eğitim*

Din veya inanç özgürlüğü eğitim alanıyla da kesişir. Devletin eğitim faaliyeti sırasında tarafsızlık ilkesini gözetmesi, öğretmen ve öğrencilerin din ve inanç özgürlüğüne saygı göstermesi ve eğitim faaliyeti sırasında ebeveynlerin çocuklarını dinsel ve felsefi inançları doğrultusunda yetiştirme hakkına saygı göstermesi gerekir. Okul ortamı belirli bir otoritenin kullanıldığı bir yer olduğu için devletin farklı hakları dengeleyici rolünü hassasiyet gözeterek yerine getirmesi gerekir.

AİHS Protokol 1, Madde 2 eğitim hakkını düzenler:

*Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.*

Norveç'te ilköğretim müfredatında tek bir derste Hıristiyanlık, din ve felsefe konularına yer verilmesi

karşısında yaptıkları muafiyet başvurusuna olumlu yanıt alamayan başvuruçular AİHM'ye yaptıkları başvuruda çocuklarının bu derse zorunlu olarak katılmalarının, çocuklarının, kendi felsefi inançlarıyla uyumlu bir eğitim almasını engellediğini ileri sürmüştür.<sup>19</sup>

AİHM eğitim hakkının ihlal edildiğine karar verirken özellikle, müfredatın Hıristiyanlık konusuna nisbi olarak fazla yer verdiğinin ve bu eğitimin amacının öğrencileri Hıristiyanlık dini ve ahlaki temelinde yetiştirmek olduğunun altını çizmiştir. Türkiye'den kaynaklanan benzer bir dava, Alevi bir baba, kızının zorunlu Din Kültürü Ahlak Bilgisi dersinden muafiyet talebinin karşılanmamasının AİHS'ni ihlal ettiği iddiasıyla AİHM'ye başvurmuştur.<sup>20</sup> Mahkeme, eğitim hakkının ihlal edildiğine karar verirken müfredatın İslam'a öncelik tanımasını ve İslam inancının temel ilkelerinin öğretilmesini göz önünde bulundurmuştur.

Öte yandan, İtalya'dan kaynaklanan bir başvuru devletin dinler karşısında tarafsızlığı, din veya inanç

---

<sup>19</sup> AİHM, Folgerø ve Diğerleri Norveç Davası, No. 15472/02, 29.06.2007.

<sup>20</sup> AİHM, Hasan ve Eylem Zengin Türkiye Davası, No. 1448/04, 09.10.2007.



özgürlüğü ve eğitim haklarının birbiriyle ilgili dinamiklerini gözler önüne sermektedir. Başvurucu çocuklarının devam ettiği okulda, sınıfta bir haçın asılı olmasının laiklik ilkesine aykırı olduğu düşüncesiyle AİHM'ye başvurduğunda, AİHM ilk kararında eğitim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararın temyiz edilmesiyle AİHM Büyük Daire'nin aldığı karar eğitim hakkının ihlal edilmediğini ve Madde 9'la ilgili ayrıca herhangi bir meselenin bulunmadığına hükmederken, sınıflarda dini sembollerin bulunmasının **devletin takdir alanı içinde olan bir mesele** olmasını dikkate almıştır.<sup>21</sup>

Eğitimle ilgili meselenin bu ayağına ek olarak bir de, bireylerin ve dinsel toplulukların kendi dinlerini öğretmek ve din görevlisi yetiştirmek amacıyla eğitim kurumları açma haklarına ilişkin yönü vardır. Bu konuda devlete düşen en önemli rollerden biri, eşitlik ilkesini gözeterek, dini gruplar arasında ayrımcılık oluşmasından kaçınmaktır.

### *Cinsiyet Perspektifinden Din ve İnanç Özgürlüğü*

Kadınlar, din çerçevesinde zaman zaman kırılgan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı dinlerin farklı kültürel uygulamaları ve gelenekleri arasında

---

<sup>21</sup> AİHM, Lautsi ve diğerleri İtalya Davası, No. 30814/06, 18.03.2011.

kadınlara karşı ayrımcı unsurlar bulunabilmekte ve bunlar dinle ilişkileri nedeniyle normal olarak kabul edilebilmektedir. Din veya inanç özgürlüğünün kadın haklarını ihlal etmemesi için kadınların statüsü her zaman özel olarak değerlendirilmeli ve insan haklarına karşı uygulamalarla mücadele edilmelidir. Kültürel uygulamalarda aranması gereken en önemli koşul “özgür irade” koşuludur. Özgür iradenin güvence altına alınması için de kadının güçlendirilmesi şarttır. Din ve inanç özgürlüğünün olmazsa olmaz bir unsuru olan “farklı olma” hakkı, kadınlara karşı istenildiği gibi davranma hakkı anlamına gelmektedir.